

El federalismo visto por Isidre Molas: Conversación con Manel Vega, de Manel Vega Nicolàs

Barcelona: Base, 2021. 109 pàgines. ISBN 978-84-17760-95-3. Traducció del català de Jaume Aubareda Magriñá

Raül Digón Martín

Doctor en Ciència Política i professor associat de la Universitat de Barcelona (Espanya)

La publicació de treballs centrats en la tradició federal contribueix al debat per a una sortida democràtica al conflicte polític català, mitjançant reflexions sobre la realitat plurinacional de l'Estat i propostes d'interès. El llibre que ressenyem n'és un exemple notable, com a obra que condensa les múltiples converses que el professor Isidre Molas i el periodista Manel Vega van mantenir, entre els anys 2012 i 2017, entorn de la idea federal, el federalisme com a cultura política i la federació com a projecte institucional.

La trajectòria intel·lectual d'Isidre Molas (1940) és reconeguda pel seu prestigi com a catedràtic de Dret Constitucional i pel seu paper al capdavant d'importants projectes de recerca en matèria d'història i ciència política, en àmbits com ara el pensament polític català i l'estudi dels partits polítics. És responsable de tot un ventall d'obres de referència, entre les quals, per citar-ne només algunes, l'edició del *Diccionari dels partits polítics de Catalunya. Segle XX* (2000) i l'autoria de *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes* (2001) i del recent *Quan tot ens semblava possible* (2020), que evoca el Front Obrer de Catalunya (FOC) en la lluita clandestina contra la dictadura. L'experiència del FOC marca justament l'inici de la seva implicació política, seguida per diverses responsabilitats a la direcció del PSC i pels compromisos successius com a parlamentari i vicepresident primer i segon del Parlament de Catalunya, senador de l'Entesa Catalana de Progrés i vicepresident primer del Senat d'Espanya i magistrat del Tribunal Constitucional d'Andorra.

En el vessant acadèmic, Molas ha investigat a bastament les tradicions federals i el catalanisme polític, coneixement que resulta palès en la sèrie de preguntes que li formula Manel Vega (1987), col·laborador de diversos mitjans (*El 9 Nou*, *El Punt Avui*, *Serra d'Or*, *Literata*). Mitjançant l'àmplia selecció de qüestions que estructuraven el llibre, Vega demostra al seu torn un estudi notable de l'evolució històrica del federalisme, que s'expressa com a conversa fluida entre tots dos, accessible per a persones no expertes en la matèria, però que hi tinguin interès, i per a persones que en el passat s'haguessin apropiat al món del federalisme i vulguin repensar-ne els conceptes.

El federalismo visto por Isidre Molas. Conversación con Manel Vega ens aproxima pedagògicament a la tradició federal, des d'un repàs històric de la seva pluralitat teòrica i l'esbós de propostes per a Catalunya, Espanya i Europa. En el nucli hi trobem la idea federal definida a partir del mot llatí *foedus* ('pacte'), com a articulació entre autogovern i govern compartit. Es tracta d'una concepció d'ordre, aplicable a diversos àmbits de la vida (polític, econòmic, social, cultural), que implica cooperació, diàleg i recerca d'acords, per tal que els individus i les comunitats puguin conviure. La idea federal comprèn dues perspectives: el federalisme com a forma de vida i la federació com a eina política. El federalisme forma una ideologia, d'unió lliure des de la diversitat, que pot orientar l'articulació d'estats compostos en diversos nivells democràtics d'adopció de decisions, per bé que, en un grau més abstracte, fora una filosofia política que entén que com menys poder hi hagi lluny dels ciutadans, millor, i que, en l'horitzó, apuntaria a la dissolució futura del poder, que situaria l'individu i el pacte com a fonts de tota autoritat. Al seu torn, la federació rau en un conjunt de tècniques de distribució del poder polític i dels recursos per conciliar descentralització i coordinació; una eina per bastir un sistema polític que integra, si més no, dos nivells de govern autònoms, reconeguts constitucionalment amb sengles àmbits de competències, amb la previsió que les divergències competencials que sorgeixin es puguin resoldre, generalment, mitjançant la mediació d'òrgans judicials. Els estats federals són "el producte i el vehicle de la idea federal: viure junts en llibertat i en solidaritat, amb respecte a la diferència i igualtat de condicions de vida d'acord amb les exigències de la dignitat humana" (p. 85).

El llibre desplega aquest entramat conceptual des del prefaci i el pròleg; mitjançant les tres parts centrals, que sumen nou capítols; tres textos addicionals (un article de Molas del 1987, un altre del 1991 i la intervenció al Ple del Senat —maig del 2006— en el debat d'aprovació del nou projecte d'Estatut d'auto-

nomia per a Catalunya), i l'epíleg. La primera part aborda la construcció de la idea federal al món modern, la difusió de la idea federal a Europa i la idea federal a Catalunya i a Espanya. És a dir, un primer capítol d'obertura que, sense negar altres precedents, identifica elements de la configuració política moderna de la idea federal en el pensament d'Althusius (en contraposició a la formulació de Bodin sobre el poder sobirà), Montesquieu, Jefferson i, naturalment, els autors d'*El federalista* (Madison, Hamilton, Jay), com a base teòrica que s'obre pas des de primers del segle xvii, per un estat alternatiu a l'absolutista. El segon capítol narra l'expansió de la idea a Europa, referint-se a *La pau perpètua* (1795), de Kant, i a passatges de l'obra de figures tan diferents com Tocqueville i Proudhon, i també reporta consideracions sobre el dret de les nacions, l'autodeterminació i les fórmules federals en autors de la tradició marxista (Bauer, Lenin, Comorera, Nin). I, finalment, el tercer capítol explica l'origen i l'evolució de la idea federal a Catalunya i a Espanya, a partir d'un substrat històric heterogeni (l'enyorança del sistema abolit pels Borbons, concepcions austriacistes, provincialisme, la sensibilitat popular envers l'autogovern local o el "federalisme instintiu" de les juntes organitzades durant la invasió francesa del 1808). Aquest fil de continuïtat mostra una certa transformació evolutiva, ja que la idea federal no fora totalment nova. Tanmateix, l'origen de la idea en sentit estricte, a Catalunya i Espanya, tal com s'esclareix, enllaça amb el republicanisme, s'expressa al decenni del 1830 en les formulacions de Puigblanch i de Xaudaró, i la difon el nucli d'Abdó Terrades, grup que beu d'influències de socialistes utòpics francesos i que expandeix de manera integral una idea democràtica, republicana i federal.

La segona part resulta d'interès per a l'estudi històric del pensament polític català, atès que aplega quatre capítols dedicats, respectivament, a les idees de Pi i Margall, Almirall, Prat de la Riba i, de manera conjunta, Rovira i Virgili, Macià i Serra i Moret. El capítol que tracta del pensament pimargallià, el més extens, demostra l'erudició de Molas sobre l'evolució filosòfica del qui fou president de la I República (el reconeixement de la sobirania individual i el contracte com a fonament de la societat democràtica; el federalisme com a unió lliure en la diversitat, associada a una tècnica institucional de distribució del poder entre pobles, províncies i nacions; l'aspiració a subdividir el poder fins a la menor expressió possible, mitjançant reformes de vocació universal). El segueix l'explicació essencial del pensament d'Almirall, fundacional per al catalanisme polític, des de la perspectiva d'un altre federalisme, particularista, amatent a l'estudi de les cultures peninsulars com a fonament de l'Estat compost, aposta de l'autor de *Lo catalanisme* (1886). L'aproximació subsegüent

a les idees de Prat de la Riba, referent que afirma la condició nacional de Catalunya, mostra la reivindicació d'un Estat català en unió federativa amb els estats de la resta de nacionalitats d'Espanya o del conjunt de pobles ibèrics. Prat obre la porta a un federalisme "nacional", que compatibilitza nacionalisme i federalisme (primer Estat autònom o independent i després federació), palès en les perspectives pròpies de Rovira i Virgili, Macià i Serra i Moret.

El treball continua amb una tercera part que inclou un capítol sobre la idea federal "de la dictadura a la democràcia" i un altre com a proposta política de futur. El primer destaca els estudis dels joves acadèmics que, entre el 1960 i el 1980, van redescobrir i divulgar els clàssics del catalanisme polític i el federalisme, abans esmentats. Molas es refereix, entre d'altres, a les tesis doctorals i altres treballs de recerca elaborats per Jutglar, Solé Tura, González Casanova i ell mateix, i també als debats posteriors sobre l'autogovern i la lectura federal de l'Estat de les autonomies. Igualment, Molas destaca la qualitat de les aportacions més recents d'acadèmics com ara Caminal, Máiz, Aja, Arbós, Fossas i Requejo entorn de la idea federal, les asimetries nacionals i l'Estat, des de l'òptica jurídica, politològica i teòrica. Valora les perspectives que han obert per al debat federal, debat condicionat per la declaració d'inconstitucionalitat parcial de l'Estatut, que qualifica d'injusta. En la seva visió, "La idea federal és una bona via política per a Catalunya, Espanya i Europa, atès que permet combinar la unitat en allò imprescindible i la diversitat en allò desitjable." Com a "federalista i d'esquerres", es declara "partidari d'un acord constitucional, que permeti la creació d'un Estat federal asimètric" (p. 72). Així, el darrer capítol aporta idees sobre el federalisme com a projecte polític per avançar vers uns Estats Units d'Europa, mitjançant la introducció d'elements federals (en la direcció política i en els àmbits fiscal, penal i de relacions internacionals de la UE), tot partint, en els seus termes, d'una proposta política catalana (Catalunya, un sol poble) com a solució al problema polític espanyol (Espanya, un Estat federal asimètric).

La conversa entre Molas i Vega, atès el caràcter sintètic i l'extensió limitada del llibre, no aborda algunes qüestions clàssiques de la tradició tractada, com ara la comparació entre institucions dels models federals existents, ni teoritza fórmules expressives de reconeixement de la plurinacionalitat enfront d'altres federalismes (més "simètrics"). Tanmateix, per la seva qualitat, l'obra constitueix una oportunitat excel·lent per repensar el diàleg polític i el pacte, a més d'una invitació per estudiar les aportacions rellevants dels autors que s'hi citen, que poden ajudar a (re)obrir un debat necessari.